

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет педагогічної освіти
Кафедра початкової та дошкільної освіти

Магістерська робота
на тему : «ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА»

Студентки II курсу групи ФПШм – 21с
спеціальності «Початкова освіта»

Романів Інни Богданівни

Керівник: Новосельська Надія Тадеївна

Доцент кафедри початкової та дошкільної освіти

Національна шкала _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Львів-2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА	7
1.1.Сутність поняття та зміст емоційного інтелекту.....	7
1.2.Етапи та напрями формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи.....	18
Висновки до першого розділу	33
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА	34
2.1.Основи формування емоційного інтелекту на уроках мистецтва в початковій школі.....	34
2.2.Методика формування емоційного інтелекту учнів початкової школи засобами інтерактивних технологій	39
2.3.Арт – терапія як один з інструментів розвитку емоційного інтелекту на уроках мистецтва	50
Висновки до другого розділу	58
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Актуальність дослідження. Формування емоційного інтелекту учнів початкової школи представляє собою ключову проблему для розвитку освітньої системи України. Неможливо досягти навчальних цілей у школі без створення безпечного емоційного середовища. Володіння емоційним інтелектом сприяє успішній соціальній адаптації дітей. Здатність ефективно взаємодіяти з оточуючими, вирішувати конфлікти та розуміти емоції інших осіб є ключовими для формування позитивних взаємин у шкільному середовищі. Сучасне суспільство вимагає від людей не лише технічних навичок, а й здатності успішно співпрацювати з іншими, вирішувати проблеми та взаємодіяти на емоційному рівні. Розвиток емоційного інтелекту – запорука успішного навчання.

Емоції допомагають нам краще зрозуміти світ навколо нас. Коли ми емоційно залучені до чогось, то краще запам'ятовуємо цю інформацію і легше формуємо нові знання. Емоції також мотивують нас до навчання. Коли ми відчуваємо щось сильне, наприклад, радість або захоплення, ми хочемо дізнатися більше про те, що викликало ці емоції.

Вивчення «емоційного інтелекту» є новим напрямком дослідження в педагогіці та психології. Мислення знаходиться в прямій залежності від емоцій. Завдяки мисленню та уяві дитина зберігає в пам'яті образи минулого і майбутнього, а також емоційні переживання, пов'язані з ними.

Емоційний інтелект об'єднує в собі вміння розуміти свої емоції та емоції інших людей. Його значення важко переоцінити, оскільки без емоцій, без уміння їх проявляти в тій чи іншій ситуації, дитина не може гідно функціонувати в середовищі, яке її оточує. Емоційний інтелект дитини проявляється в самоповазі, співчутті, емоційній стійкості, оптимізмі, взаємозв'язку почуттів і розуму.

Формування емоційного інтелекту учнів початкової школи засобами мистецтва знаходять своє відображення в наукових розвідках як вітчизняних, так і зарубіжних методистів.

Відомий дослідник І. Гербич [17] аргументує, чому потрібно розвивати емоційний інтелект і описує з чого необхідно почати розвиток. Психолог Е. Носенко [54] аналізує та описує емоційний інтелект як соціально значущу інтегральну властивість кожної особистості. Такі науковці, як Г. Березюк [4] , О. Вайпан [6] , І. Ільїн [30] , Н. Овсієнко [57] , К. Подольна [60] виділяють теоретичні та методичні аспекти формування емоційного інтелекту учнів початкової школи.

Значний вплив на емоційний стан людини має мистецтво. Це взаємодія може бути дуже глибокою та особистою, а різноманітні форми мистецтва можуть викликати різні емоції та відчуття. Мистецтво ефективно впливає на людину, бо завдяки своїй універсальності плідно розвиває її емоційно-чуттєву сферу, поглиблює знання, відображає візуальний і сенсорний досвід, формує загальну та естетичну культуру.

Педагогічні аспекти використання мистецтва з метою впливу на особистість дитини, розвитку її емоційного інтелекту були предметом дослідницької уваги як теоретиків так і практиків. Так, В. Вільчук [10], І. Демченко [20] , М. Кириченко [33] , В. Проців [64] , О. Руденко [66] описують емоційний інтелект учнів початкової школи через засоби мистецтва, а Л. Вовчук [13] , В. Іванова [29], О. Ільченко[31] окреслюють розвиток емоційного інтелекту засобами арт-методів.

Емоційний інтелект є ключовим елементом для досягнення особистого та професійного успіху, а його розвиток має важливе значення в різних сферах життя.

Актуальність і недостатня дослідженість цієї проблеми в науковій літературі й зумовила вибір теми дослідження **«Формування емоційного інтелекту учнів початкової школи засобами мистецтва»**.

Об'єкт дослідження: процес формування емоційного інтелекту учнів початкової школи.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти на заняттях мистецтва.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати і розробити методичні рекомендації щодо формування емоційного інтелекту учнів початкових класів засобами мистецтва.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання:**

- розкрити сутність, зміст та характер поняття «емоційного інтелекту» дитини, етапи та напрями формування емоційного інтелекту в початковій школі;
- охарактеризувати основи формування емоційного інтелекту на уроках мистецтва ;
- описати методику формування емоційного інтелекту учнів початкової школи засобами інтерактивних технологій ;
- проаналізувати арт – терапію як один з інструментів розвитку емоційного інтелекту на уроках мистецтва ;
- розробити методичні рекомендації щодо формування емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти .

Для реалізації поставлених завдань використовувались у комплексі теоретичні та емпіричні **методи дослідження.**

Теоретичні: вивчення й аналіз педагогічної та психологічної літератури в розгляді досліджуваної проблеми; аналіз джерел, навчальних програм, шкільних підручників та методичних посібників з педагогіки.

Емпіричні: спостереження за освітнім процесом у початковій школі на уроках мистецтва, бесіди з вчителями та учнями початкових шкіл з метою моделювання практичних порад та рекомендацій щодо формування емоційного інтелекту учнів початкової школи.

Теоретичне значення та новизна: На основі вивчення наукових джерел розкрито сутність та зміст понять «емоційний інтелект», «арт-терапія», «інтерактивні технології». Охарактеризовано етапи та напрями формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи.

Практичне значення дослідження. Здійснено діагностику щодо визначення рівня емоційного інтелекту учнів. Запропоновано методичні рекомендації щодо формування емоційного інтелекту учнів початкової школи.

Апробація результатів дослідження відображена у праці:

Романів І. , Новосельська Н., Формування емоційного інтелекту учнів початкової школи засобами мистецтва./ Збірник тез доповідей учасників V Всеукраїнської (з міжнародною участю) науково-практичної конференції молодих учених. – Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2023. – 361с. – С. 340-343.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальними висновками, списку використаних джерел, що нараховує 80 найменувань та додатків. Загальний обсяг - **104 сторінки, з них основного тексту – 61 сторінка.**

ВИСНОВКИ

Отже, у своєму магістерському дослідженні на тему «Формування емоційного інтелекту учнів початкової школи засобами мистецтва» ми досягли поставленої мети за допомогою розв'язання наступних завдань:

На основі досліджених джерел розкрили сутність та зміст поняття «емоційного інтелекту» дитини, етапи та напрями формування емоційного інтелекту в початковій школі.

Емоційний інтелект - це здатність людини розуміти і керувати власними емоціями, а також розуміти і реагувати на емоції інших людей.

Розвиток емоційного інтелекту дитини можна розділити на три етапи:

1.Самосвідомість. Це фундамент, на якому будується все інше. Дитина вчиться розуміти свої емоції, почуття та потреби. Вона може називати свої емоції, розуміти, чому вона їх відчуває, і як вони впливають на її поведінку.

2.Саморегуляція. Це важливий навик, який допомагає дитині справлятися зі стресом, конфліктами та іншими труднощами. Дитина може стримувати свої емоції, коли це необхідно, і знаходити здорові способи їх вираження.

3.Соціальна емпатія. Дитина вчиться розуміти емоції інших людей, співпереживати іншим, розуміти їхні почуття та потреб, що дозволяє їй будувати здорові стосунки з іншими людьми.

Охарактеризували основи формування емоційного інтелекту на уроках мистецтва.

Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи може здійснюватися за допомогою різноманітних методів і засобів, таких як : групова робота, проєкти, вправи на розвиток емпатії, рольові ігри, відкритий діалог, мистецькі та креативні завдання.

Описали методику формування емоційного інтелекту учнів початкової школи засобами інтерактивних технологій.

Ефективні методи навчання на уроках мистецтва в початковій школі включають в себе різноманітні форми взаємодії, такі як інтерактивні обговорення, казки, аналіз відеосюжетів, творча робота як на індивідуальному, так і на груповому рівні (включаючи спільний спів, танець, малювання, експерименти з природними матеріалами, пантоміму, фізичні вправи, декламацію), а також використання елементів арт-терапії та інтерактивних методів навчання, які спонукають до активної комунікації для обміну знаннями та ідеями в атмосфері доброзичливості та взаємної підтримки.

Інтерактивні засоби навчання є цінним доповненням до традиційних методів навчання. Вони допомагають учням розвивати критичне мислення, аналізувати інформацію, вислуховувати альтернативні думки і приймати рішення. Вони також допомагають учням стати суб'єктами навчання і брати активну участь в освітньому процесі.

Організували емпіричне дослідження на базі приватної школи GlobalKids з метою визначення рівня сформованості емоційного інтелекту учнів початкової школи. В дослідженні брали участь 14 учнів першого класу.

У результаті проведеної роботи нами було виявлено високий рівень емоційного інтелекту у 5 дітей. Вони показали високу здатність сприймати та відчувати емоції, як свої власні, так і іншої людини, регулювати власні емоції та направляти їх на допомогу собі під час уроку. 7 дітей показали середній рівень емоційного інтелекту. 2 дітей мали низький рівень, що свідчить про їх неспроможність контролювати свої емоції, описати їх в конкретний момент.

Учні першого класу приватної школи GlobalKids позитивно та оптимістично налаштовані до школи та вчителів, дружні до однолітків та прив'язані до родини. Вони досить відкриті до оточуючих їх людей, можуть як радіти, так і сумувати, але в межах норми.

Проаналізували арт – терапію як один з інструментів розвитку емоційного інтелекту на уроках мистецтва та розробили методичні

рекомендації щодо формування емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти.

Арт-терапія - це цінний інструмент, який може допомогти учням початкової школи розвинути емоційний інтелект і впоратися зі своїми емоціями.

Методи арт-терапії в початковій школі допомагають учням висловити свої внутрішні переживання і емоції, які вони можуть не вміти або не хотіти висловити словами. Учні через свої творчі роботи проєктують свої внутрішній світ. Арт-терапія може бути використана для опрацювання як позитивних, так і негативних емоцій. Наприклад, учень може намалювати картину своєї мрії, щоб висловити свої позитивні емоції, або він може намалювати картину свого страху, щоб впоратися з ним.

Арт-терапія є ефективним способом розвитку емоційного інтелекту учнів. Вона допомагає учням:

- Розуміти свої емоції.
- Керувати своїми емоціями.
- Спілкуватися про свої емоції з іншими людьми.

Дослідили педагогічні умови формування емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти на заняттях мистецтва.

У процесі навчання мистецтва для формування емоційного інтелекту учнів початкової освіти можна враховувати ряд педагогічних умов:

1. Позитивне середовище. Педагог може створити атмосферу, в якій учні відчуватимуть комфорт і зможуть вільно виражати свої емоції. Важливо сприяти взаєморозумінню та відкритому спілкуванню.
2. Стимулювання творчого самовираження: давати учням можливість виражати свої почуття та думки через творчі завдання в мистецтві. Це може включати малювання, скульптуру, танець чи інші види творчості.
3. Використання мистецьких творів як засобу відображення емоцій. Аналіз та обговорення творів мистецтва може сприяти розумінню та вираженню

різних емоцій. Учні можуть ділитися власними враженнями від твору та обговорювати їх з однокласниками.

4. Використання рольових ігор та драматизації: Це дозволяє учням відчувати та виразити різні емоції через відтворення ролі або сценарію. Це може зміцнити їхнє розуміння та управління емоціями.
5. Індивідуальний підхід до кожного учня.
6. Формування позитивного ставлення до помилок, стимулювання учнів розглядати помилки як частину творчого процесу та можливість для особистісного зростання.

Ключ до розвитку емоційного інтелекту - це створення безпечної і підтримуючої атмосфери, в якій учні відчують свободу вираження своїх емоцій та думок через мистецтво.

Важливо пам'ятати, що емоційний інтелект розвивається поступово і потребує систематичного підходу. Спільна робота шкільного колективу, батьків та учнів може сприяти успішному розвитку цього важливого аспекту освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева І. Н. Передумови розвитку емоційного інтелекту / І. Н. Андреева // Питання психології. – 2007. – № 5. – С. 57-65
2. Антонович Є. А. Художньо-ігрова діяльність школярів на уроках образотворчого мистецтва / Є. А. Антонович // Початкова школа. – 2015. – №1. – С. 13-15
3. Бахтіна А. В. Розвиток емоційного інтелект. **URL:** <https://dorobok.edu.vn.ua/article/pdf/722>
4. Березюк Г. О. Емоційний інтелект як детермінанта внутрішньої свободи особистості / Г. О. Березюк // Психологічні студії Львівського ун-ту. – 2002. – С. 20-23
5. Блудова Ю. О. Критерії, показники та рівні сформованості художньо-естетичного смаку у дітей молодшого шкільного віку / Ю. О. Блудова // Педагогіка формування творчої особистості. – 2019 р. – № 63, Т. 1. – С. 93-98
6. Вайпан О. В. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкової школи. **URL:** https://urok.osvita.ua/materials/edu_technology/46238/
7. Веремчук О. Р. Емоційний інтелект. **URL:** <https://sites.google.com/site/artblogveremchuk/metodicna-skarbnicka/emocijnij-intelekt>
8. Використання інтерактивних методів та мультимедійних засобів у підготовці педагога: Збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: Абетка. – НОВА, 2003. – 208 с.
9. Використання інтерактивних технологій на уроках образотворчого мистецтва та заняттях гуртка. **URL:** https://studopedia.su/5_14270_harakteristika-interaktivnih-metodiv-navchannya.html
10. Вільчук В. М. Образотворче мистецтво як засіб когнітивного розвитку школярів / В. М. Вільчук. – К. : Основи, 2003. – 98 с.

11. Власова О. І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку / О. І. Власова. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2009. – 308 с.
12. Власюк М. Ф. Арт-терапія: лікування мистецтвом / М. Ф. Власюк // Учитель. – 2013. – № 4. – С. 56-63
13. Вовчук Л. В. Використання арт-терапії на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» / Л. В. Вовчук // Початкова школа. – 2018. – №5. – С. 38-45
14. Вознесенська Е. Л. Особливості перспективи розвитку арт-терапії в Україні / Е. Л. Вознесенська // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Вип. 95 : Арт-педагогіка та арт-терапія. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. – 2009. – Т. 108. – С. 19-24.
15. Вукіна Н. В. Критичне мислення : як цього навчати / Н. В. Вукіна, Н. П. Дементієвська. – Х. : «Основа», 2007. – 108 с.
16. Гарскова Г. Г. Введення поняття "емоційний інтелект" в психологічну теорію / Г. Г. Гарскова // Тези наук.-практ. конф. – К. : Вид. Київ, 2009. – 26 с.
17. Гербич Н. І. Емоційний інтелект: розповідаємо, чому його потрібно розвивати і з чого почати / Н. І. Гербич // Початкова школа. – 2016.–№5. – С. 35-45
18. Гойчук В. М. Майстер-клас. Розвиток емоційного інтелекту в учнів початкових класів. Практична частина. **URL:** <https://vseosvita.ua/library/majster-klas-rozvitok-emocijnogo-intelektu-v-ucniv-pocatkovih-klasiv-prakticna-castina-198686.html>
19. Данилова Л. М. Розвивати образотворчу активність учнів засобами гри / Л. М. Данилова // Початкова школа. – 2009. – №6. – С. 18-20
20. Демченко І. М. Творчий розвиток молодших школярів засобами образотворчого мистецтва / І. М. Демченко // Початкова школа. – 2012. – №6. – С. 62-64

21. Дерев'янка С. П. Актуалізація емоційного інтелекту в емоціогенних умовах / С. П. Дерев'янка // Соціальна психологія. – 2008. – № 1. – С. 96-104
22. Державний стандарт початкової освіти / затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року. – №87. **URL:** <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-n>
23. Дмитренко В. Г. Сучасний урок: застосування інтерактивних методів навчання / В. Г. Дмитренко // Інноваційна педагогіка, 2012. – Випуск № 12. – С. 48-56
24. Дробчак Я. Оптимальний вибір методів на уроках образотворчого навчання в початкових класах / Я. Дробчак // Початкова школа. – 2010. – №3. – С. 38-42
25. Емоційний інтелект і можливості його розвитку / // Інноваційна педагогіка, 2012. – Випуск № 12. – С. 48-56
26. Естетичне ставлення до дійсності та художня діяльність людини. **URL:** <http://estetica.etica.in.ua/estetichne-stavlennya-do-dijsnosti-ta-hudozhnya-diyalnist-lyudini/>
27. Єльнікова О. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій / О. Єльнікова // Імідж сучасного педагога. – 2001. – № 3-4. – С.73-75
28. Жучкова С. А. Розвиток емоційного інтелекту засобами арт-методів. **URL:** <https://www.schoollife.org.ua/114-2019/>
29. Іванова В. Л. Арт-терапія: проблеми становлення і розвитку / В. Л. Іванова // Збірник статей – Педагогічні науки. – Випуск 108-95. – С. 43–46
30. Ільїн І. П. Емоції і почуття / І. П. Ільїн. – К. : Вид. Київ, 2008. – С. 241-243.
31. Ільченко О. М. Арт-терапія з елементами образотворчої діяльності / О. М. Ільченко // Початкова школа. – 2018. – №10. – С. 65-69

32. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості / Т. С. Кириленко. – К. : Либідь, 2007. – С. 180-181
33. Кириченко М. А. Основи образотворчої граматики: Навч. посіб. –2-ге вид., перероб. і допов / М. А. Кириченко, І. М. Кириченко. – К. : Початкова школа, 2012. – 190 с.
34. Коврига Н. В. Стресозахисна та адаптивна функції емоційного інтелекту: автореф.. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. / Н. В. Коврига. – К., 2013. – 20 с.
35. Колісник-Гуменюк Ю. І. Сучасні інтерактивні технології навчання / Ю. І. Колісник-Гуменюк // Педагогіка і психологія професійної освіти : науковометодичний журнал. – 2013. – №5. – 267 с. – С. 118-124
36. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології: дис. доктора пед. наук / О. А. Комар. – Умань, 2011. – 512 с.
37. Коновець С. В. Образотворче мистецтво як засіб активації дитячої творчості. / С. В. Коновець // Мистецтво та освіта. – № 3. – 2015. – С. 15-18
38. Конопко О. Перші кроки до мистецтва / О. Конопко // Початкова школа. – 2000. – №3. – С. 25-28
39. Копитіна А. І. Арт-терапія – нові горизонти / За ред. А. І. Копитіна. – М. : Когіто-Центр, 2006. – 336с.
40. Копитіна А. І. Основи арт-терапії / А. І. Копитіна. – СПб. : Лань, 2009. – 251 с.
41. Котик Т. М. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: навчально-методичний посібник / Котик Т.М.- Тернопіль: Астон, 2020 - 192 с.
42. Кроуфорд А. Технології розвитку критичного мислення учнів / А.Кроуфорд, В. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер; [наук. ред., передм. О. І. Пометун]. – К. : Пляда, 2006. – 220 с.

43. Кушнарова О. В. Арт-терапія як інноваційна технологія розвитку емоційного інтелекту. **URL:** <https://vseosvita.ua/library/art-terapia-ak-innovacijna-tehnologia-rozvitku-emocijnogo-intelektu-118558.html>
44. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник / В. І. Лозова, Г. В. Троцько // Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – 2-е вид., випр. і доп. – Харків : ОВС, 2002. – 400 с.
45. Любарська Л. Уроки образотворчого мистецтва / Любарська Л. // Початкова школа. – 2002. – №9. – С. 50-55
46. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. – Х. : Веста: Видавництво «Ранок», 2006. – 256 с.
47. Матвієнко О. В. Виховання молодших школярів : Теорія і технологія / О. В. Матвієнко. – К. : Стилос, 2014. – 543 с.
48. Методичні рекомендації щодо викладання в початковій школі у 2018 / 2019. **URL:** <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-v-pochatkovij-shkoli-u-2018-2019-navchalnomu-rotsi/>
49. Нікіфорова Л. Б. Структура та функції емоційної культури особистості / Л. Б. Нікіфорова // Гуманітарні науки. Науково – практичний журнал. 2007. – № 2 (14). – С. 150-154.
50. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. – Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
51. Новосельська Н. Т. Діагностика рівня розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи / Н. Т. Новосельська // Інноваційна педагогіка, 2022. – Випуск № 44. – Т.2. – С. 24-28.
52. Новосельська Н. Т. Умови формування пізнавальних інтересів молодших школярів / Н. Новосельська, І. Шелемех // SCIENCE, INNOVATIONS AND EDUCATION: PROBLEMS AND PROSPECTS: збірник статей V Міжнародної науково-практичної конференції. – Токіо, Японія, 8-10 грудня 2021. – С. 503-507

53. Новосельська Н. Т. Способи активізації пізнавальних інтересів дітей молодшого шкільного віку / Н. Т. Новосельська, М. С. Кохан // INNOVATIONS AND PROSPECTS OF WORLD SCIENCE: збірник статей VI Міжнар. наук.-практ. конф., 2-4 лют. 2022 р. – Ванкувер, Канада, 2022. – С. 448-451
54. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції / Е. Л. Носенко, Н. В. Коврига. – К. : Наша школа, 2013. – 126 с.
55. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості / Е. Л. Носенко // Психологія і суспільство. – 2014. – № 4. – С. 95-109
56. Образотворче мистецтво. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи. **URL:** https://www.ippo.if.ua/predmety/mystetstvo/media/files/09_obraz_mustectv/
57. Овсієнко Н. В. Емоційний інтелект та напрями його розвитку в учнів початкової школи / Н. В. Овсієнко // Криворізька Тернівська гімназія. – 2016. – № 8. – С. 46-64
58. Осин А. В. Мультимедія в початковій школі / А. В. Осин // Шкільна бібліотека плюс. – 2005. – № 9. – С. 11-24.
59. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
60. Подольна К. Ф. Розвиток емоційного інтелекту шляхом поєднання традиційних форм навчання та інтерактивних технологій на уроках образотворчого мистецтва. **URL:** https://urok.osvita.ua/materials/edu_technology/71898/
61. Полторак Л. Ю. Сутність атр-терапії: аналіз сучасних підходів / Л. Ю. Полторак // Педагогічні науки. – Випуск 233. – Том 245. – С.89-93

62. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / Л. В. Пироженко, О. І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2012. – 135 с.

63. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / Л. В. Пироженко, О. І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2014. – 192 с.

64. Проців В. І. Новітні методи навчання на уроках образотворчого мистецтва / В. І. Проців // Початкова школа. – 2014. – №8. – С. 23-29

65. П'ять інтерактивних методів навчання. **URL:** <https://osvitanova.com.ua/posts/2278-piat-interaktyvnykh-metodiv-navchannia>

66. Руденко О. М. Розвиток емоційного інтелекту на уроках мистецтва. **URL:** <http://uovmr.net.ua/rozvytok-emotsijnogo-intelektu-na-urokah-mystetstva/>

67. Рудницька О. П. Основи викладання мистецьких дисциплін: Навчальний посібник / за заг. редакцією О. П. Рудницької.— К. : АПН України. – 2005. – 184 с.

68. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька. Навчальний посібник / О. П. Рудницька. –Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.

69. Савченко О. Я. Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти, 2023. **URL:** <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fnus.org.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2018%2F03%2F1tipova-osvitnya-programa-rozroblena-pid-kerivnitstvom-oya-savchenko.docx&wdOrigin=BROWSELINK>

70. Савченко Ю. Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку / Ю. Ю. Савченко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – № 12 (31)/12. – 2014. – С. 12-16.

71. Староста В. І. Інтерактивні методи на уроках образотворчого мистецтва. / В. І. Староста // Завуч. – 2014. – №32. – С. 13-20.

72. Староста В. І. Методи інтерактивного навчання: сутність, класифікація / В. І. Староста // Науковий вісник Миколаївського університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. – 2018. – № 2 (61). – С. 256–262.

73. Староста В. І. Технологія інтерактивного навчання: сутність. / В. І. Староста // ДВНЗ Ужгородський національний університет. – м. Ужгород, 2019. – № 1 (64), лютий. – С. 232-237

74. Стрибна О. В. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи / О. В. Стрибна, А. О. Соценко. – Харків: Основа, 2005. – С. 4-5

75. Шахов В. І. Психолого-педагогічні основи активних методів навчання : наукове видання / В. І. Шахов // ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Наукові записки. Серія : Педагогіка і психологія. – Вінниця, 2006. – Вип. 18. – С. 76-82

76. Шиян Р. Б. Типова освітня програма для 1-2 класів НУШ, 2023. **URL.** <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyyan.pdf>

77. Matthews G., Zeidner M, Roberts R. Emotional Intelligence: Science and Myth. **URL:** <https://www.amazon.pl/Matthews-Emotional-Intelligence-Science-Myth/dp/0262632969>

78. Mayer J., Salovey P. Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications, 2004. **URL:** <https://www.jstor.org/stable/20447229>

79. Goleman D. Emotional Intelligence Why it Can Matter More Than IQ. **URL:** https://www.academia.edu/37329006/Emotional_Intelligence_Why_it_Can_Matter_More_Than_IQ_by_Daniel_Goleman

80. Robinson K. Out of our minds: learning to be creative 2011. **URL:** <https://www.amazon.com/Out-Our-Minds-Learning-Creative/dp/1907312471> (date of appear: 01.02.2011)